

EFIKANOST VLADE I KONTROLA KORUPCIJE KAO DETERMINANTE PRILIVA STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA

Slobodan Cvetanović¹, Dragan Turanjanin², Aleksandar Kostić³

¹Univerzitet Edukons, Fakultet poslovne ekonomije i finansija, Vojvode Putnika 87, 21202
Sremska Kamenica, Srbija, prof.cvet@gmail.com

²Univerzitet „Nikola Tesla“, Fakultet za menadžment u Sremskim Karlovcima, Njegoševa 1a,
21205

Sremski Karlovci, Srbija, turanjanindragan@gmail.com

³Univerzitet u Kosovskoj Mitrovici, Ekonomski fakultet, Filipa Višnjića bb, 38220 Kosovska
Mitrovica, Srbija, aleksandar.kostic@pr.ac.rs

SAŽETAK

U radu se sagledava uticaj efikasnosti vlade i očekivana efikasnost kontrole korupcije kao dva od ukupno šest parcijalnih indikatora percepcije kvaliteta javnog upravljanja Svetske Banke na ulazne tokove stranih direktnih investicija (SDI) zemalja Zapadnog Balkana (ZB) u periodu 2010-2019. godine. Došlo se do zaključka da su zemlje ZB neznatno unapredile efikasnost vlade 2019. u poređenju sa 2010. godinom. Radi se o pomaku koji je apsolutno nedovoljan za protok vremena od deset godina. Ova konstatacija posebno dobija na težini imajući u vidu činjenicu da se radi o zemljama koje se nalaze na putu pristupanja Evropskoj uniji (EU). Još je nepovoljnija situacija kada se sagledava promena indikatora koji se odnosi na očekivanu efikasnost u kontroli korupcije u ovim zemljama. Naime, tokom sagledavanog vremenskog perioda u zemljama ZB gotovo da nije promenjena percepcija o uspešnosti kontrole korupcije u njima, što se može oceniti vrlo negativnom tendencijom. Štaviše, u BiH percipirana stopa korupcije je povećana sa -0.3 u 2010 na -0,6 u 2019, u Severnoj Makedoniji sa - u 2010. na -0,4 u 2019, u Srbiji sa -0.3 na -0.4. U celini uzevši, može se reći da indikatori očekivane efikasnosti vlade i očekivane kontrole korupcije nisu imali pozitivnog uticaja na veličinu priliva stranih direktnih investicija u zemljama ZB u sagledavanom periodu vremena.

Ključne reči: SDI, prilivi SDI, efikasnost vlade, kontrola korupcije, zemlje ZB.

UVOD

Strane direktne investicije (SDI) predstavljaju važan pokretač ekonomskog rasta i razvoja na globalnom nivou. Za zemlju domaćina, SDI po pravilu znače otvaranje novih radnih mesta, rast vrednosti izvoza, intenziviranje transfera tehnologije i menadžerskih znanja. One omogućavaju investitoru sticanje prava vlasništva, kontrole i upravljanja po osnovu uloženog kapitala. SDI predstavljaju svojevrsni spoj kapital svojine i kapital funkcije (Cvetanović i Mladenović, 2015).

U godinama nakon Drugog svetskog rata SDI postaju osnovni oblik dodatnog finansiranja ekonomskog razvoja mnogih zemalja u razvoju. Međutim, tokom sedamdesetih godina prethodnog veka došlo je do značajnog smanjenja priliva SDI u zemljama u razvoju. Takođe, tokom ekonomske krize 2008-2009. godine dogodilo se smanjenje tokova SDI na globalnom nivou. Trenutno nije moguće ni pretpostaviti razmere negativnih posledica ratnih događanja u Ukrajini na tokove stranih direktnih investicija mnogih zemalja.

Kao fenomen međunarodne ekonomije SDI su postale gotovo nezaobilazan element investicionih i proizvodnih strategija savremenih kompanija. Drugim rečima, sposobnost da se međunarodne poslovne aktivnosti organizuju na integralni način između preduzeća u različitim zemljama sveta postala je značajni činilac unapređenja efikasnosti i konkurentnosti poslovanja savremenih preduzeća (Dragutinović, Filipović i Cvetanović, 2015).

Polazeći od prethodno ekspliciranih konstatacija, postavljeno istraživačko pitanje u ovom radu glasi: *Da li je na visinu učešća priliva SDI u bruto domaćem proizvodu (BDP) zemalja ZB*

imalo uticaja efikasnost vlade zemalja domaćina i percipirana efikasnost kontrole korupcije u njma u periodu 2010-2019. godine?

U traženju odgovora na ovo pitanje najpre su dati podaci o učešću priliva SDI u BDP za četiri zemlje ZB obuhvaćene u radu (Crna Gora nije obuhvaćena ovim izveštajem). Potom su prezentovani podaci o percipiranoj efikasnosti vlade i očekivanoj kontroli korupcije u ovim državama korišćenjem podataka iz godišnjih izveštaja *Svetski indikatori upravljanja* (Worldwide Governance Indicators - WGI) koji se temelji na šest komponenti među kojima su dve Efikasnost vlade i Očekivana efikasnost kontrole korupcije.

INDIKATORI PERCEPCIJE KVALITETA JAVNOG UPRAVLJANJA

Suprotno mnogim kritikama, naročito onim koje se odnose na subjektivnost, činjenica je pojedini indikatori percepcije kvaliteta javnog upravljanja daju korisne informacije potencijalnim investitorima. Takođe, može se reći da su u demokratskom društvu očekivanja važna budući da ona govore o dostignutom nivou razvoja formalnih institucija (Acemoglu, 2009). Treba istaći činjenicu da je od samih pokazatelja daleko bitnije pitanje kauzalnosti, odnosno povratnog delovanja investicija na kvalitet institucija, na koje još uvek ne postoji opšte prihvaćen odgovor u institucionalnoj ekonomiji. Upravo zbog te činjenice smatramo da je ispravnije zaključiti da institucije podstiču investicije a ne da ih uzrokuju.

Najpoznatiji indikatori percepcije kvaliteta institucija su svakako WGI pokazatelji Svetske banke čije su osnovne komponente:

- sloboda govora i odgovornost (učešće građana u izboru vlade, sloboda izražavanja, sloboda medija)
- politička stabilnost (mogućnost destabilizacije vlade neustavnim ili nasilnim sredstvima, terorizam)
- efikasnost vlade (kvalitet javnih usluga, kvalitet državne službe, podložnost političkim pritiscima)
- kvalitet regulative (primena propisa koji promovišu razvoj privatnog sektora)
- vladavina prava (odražava percepcije o nivou poverenja i poštovanju društvenih pravila: kvalitet izvršenja ugovora, poštovanje imovinskih prava, rad policije i sudova, stopa kriminala)
- kontrola korupcije (odražava percepcije o tome u kojoj meri se javna moć koristi za privatne koristi, uključujući i sitne i značajane oblike korupcije, kao i „uzurpiranje” države od strane elite i privatnih interesa).

WGI meri kvalitet javnog upravljanja preko 200 zemalja na osnovu blizu 40 izvora podataka koji se ažuriraju svake godine od 2002. u saradnji sa preko 30 organizacija širom sveta. Indikatori su deo aktuelnih istraživanja i mišljenja koja su učvrstila iskustva i zapazanja reformski orijentisanih pojedinaca u vladi, civilnom društvu i privatnom sektoru, da je dobro upravljanje ključno za ekonomski razvoj. Sve veće prepoznavanje veze između dobrog upravljanja i uspešnog razvoja je stimulisalo potrebu za praćenjem kvaliteta upravljanja među zemljama i unutar pojedinačnih zemalja tokom vremena. Praktično svi pojedinačni izvori podataka koji su u osnovi zbirnih indikatora su, zajedno sa samim zbirnim indikatorima, javno dostupni.

WGI indikatori su kompilacija percepcija veoma raznolike grupe ispitanika, prikupljenih u velikom broju anketa i drugih procena upravljanja u različitim zemljama. Neki od ovih instrumenata obuhvataju stavove firmi, pojedinaca i javnih zvaničnika u zemljama koje se procenjuju. Drugi odražavaju stavove nevladinih organizacija i donatora pomoći sa važnostnim iskustvom u zemljama koje se procenjuju, dok su druge zasnovane na procenama komercijalnih agencija za ocenjivanje rizika. Komplementarna vizija indikatora upravljanja širom sveta na makro nivou su Ankete o upravljanju Svetske banke, koje su alati za procenu upravljanja na nivou zemlje koje je razvio Institut Svetske banke. Svetski indikatori upravljanja nude koristan pregled nekih percepcija kvaliteta upravljanja u zemlji.

MATERIJAL I METODE, REULTATI I DISKUSUJA

Podaci o efikasnosti vlade i efikasnosti kontrole korupcije preuzeti su iz Svetske banke: VGI koji rangira 215 zemalja i teritorija na osnovu predhodno pomenutih šest dimenzija upravljanja. Ovi indikatori kombinuju stavove velikog broja ispitanika u anketama preduzeća, građana i stručnjaka u industrijskim zemljama i zemljama u razvoju. Oni se baziraju na preko 30 pojedinačnih izvora podataka koje su proizveli različiti instituti za istraživanje, istraživački centri, nevladine organizacije, međunarodne organizacije i firme iz privatnog sektora.

U tabeli 1 dati su podaci o učešću priliva SDI u BDP četiri zemlje ZB i Hrvatske kao zemlje članice Evropske unije od 2011. u periodu 2010-2019. godine koja će nam poslužiti kao kontrolna zemlja. Najveće učešće SDI u strukturi BDP u 2019. godini imala je Albanija (8.4%), a za njom sledi Srbija (7.8%). Iste godine je Severna Makedonija imala učešće SDI u BDP 2.9%, a Bosna i Hercegovina svega 2.4%. Kada se posmatra prosečno učešće priliva SDI u BDP-u u periodu 2010-2019, redosled je identičan. Albanija je prva sa prosečnom stopom rasta od 8.4% a slede Srbija sa 6.1%, Severna Makedonija sa 3.0% i Bosna i Hercegovina sa 1.9 %.

Tabela 1. Prilivi SDI odabranih zemalja od 2010. do 2019. godine, kao% BDP (Unctadstat. 2022).
 Table 1. FDI inflows of selected countries from 2010 to 2019, as % of GDP (Unctadstat. 2022).

Godina	Albanija	BiH	Severna Makedonija	Srbija	Hrvatska
2010	8.8	2.4	2.3	4.8	2.0
2011	6.8	2.7	4.6	10.3	2.6
2012	6.9	2.3	1.5	3.4	2.3
2013	9.9	1.5	3.1	4.6	1.6
2014	8.4	3.0	2.4	4.3	5.0
2015	8.3	2.2	2.4	6.2	0.2
2016	9.3	2.1	3.5	5.5	0.5
2017	8.8	2.5	1.8	6.2	1.0
2018	8.6	2.4	5.7	7.6	1.9
2019	8.4	1.9	3.0	6.1	1.9

Vrednost indikatora percepcije efikasnosti vlade je data u rasponu -2.5 do 2.5.

Tabela 2. Efikasnost vlade zemalja Zapadnog Balkana i Hrvatske od 2010 do 2019 u rasponu -2.5 do 2.5 (World Bank, 2022).

Table 2. Government efficiency of the countries of the Western Balkans and Croatia from 2010 to 2019 in the range -2.5 to 2.5 (World Bank, 2022).

Godina	Albanija	BiH	Severna Makedonija	Srbija	Hrvatska
2010	-0.3	-0.7	-0.1	-0.1	0.6
2011	-0.2	-0.7	-0.1	-0.1	0.6
2012	-0.3	-0.5	-0.1	-0.1	0.7
2013	-0.3	-0.4	-0.1	-0.1	0.7
2014	-0.1	-0.5	0.1	0.1	0.7
2015	0.0	-0.5	0.1	0.1	0.5
2016	0.0	-0.4	0.1	0.1	0.5
2017	0.1	-0.5	0.1	0.2	0.6
2018	0.1	-0.6	0.1	0.1	0.5
2019	-0.1	-0.6	0.0	0.0	0.4

U 2019. godini sve četiri zemlje ZB su minimalno unapredile efikasnost vlade u poređenju sa 2010. Očekivana efikasnost države u kontroli korupcije je indikator čiji uticaj na SDI analiziramo iustruje percepciju u kojoj meri se javna vlast koristi radi privatne dobiti, uključujući i sitne i velike forme korupcije, kao i „hvatanje“ države od strane elita i privatnih interesa. U 2019. godini očekivanja po pitanju uspešnosti zemalja Zapadnog Balkana u kontroli korupcije su bila gotovo identična kao 2010. godine, što se može oceniti gotovo poražavajućom činjenicom. Štaviše, u BiH očekivana efikasnost u kontroli korupcije je smanjena sa -0.3 u 2010. na -0,6 u 2019, u Severnoj Makedoniji sa -0,1 u 2010. na -0,4 u 2019, u Srbiji sa -0.3 na -0.4.

Tabela 3: Očekovana efikasnost države u kontroli korupcije u zemaljama Zapadnog Balkana i Hrvatske u periodu 2010-2019, rang od -2.5 do 2.5 (World Bank, 2022).

Table 3: Expected efficiency of the state in the control of corruption in the countries of the Western Balkans and Croatia in the period 2010-2019, rank from -2.5 to 2.5 (World Bank, 2022).

Godina	Albanija	BiH	Severna Makedonija	Srbija	Hrvatska
2010	-0.5	-0.3	-0.1	-0.3	0.1
2011	-0.7	-0.3	-0.1	-0.3	0.1
2012	-0.7	-0.3	0.0	-0.3	0.0
2013	-0.7	-0.2	0.0	-0.3	0.1
2014	-0.5	-0.3	0.0	-0.2	0.2
2015	-0.5	-0.4	-0.3	-0.3	0.2
2016	-0.4	-0.5	-0.3	-0.3	0.2
2017	-0.4	-0.5	-0.3	-0.4	0.2
2018	-0.5	-0.6	-0.4	-0.4	0.1
2019	-0.5	-0.6	-0.4	-0.4	0.1

ZAKLJUČCI

U celini uzevši, može se reći da indikatori očekivane efikasnosti vlade i očekivane kontrole korupcije nisu imali pozitivnog uticaja na veličinu priliva stranih direktnih investicija u zemljama ZB u sagledavanom periodu vremena.

Zemlje ZB neznatno unapredile efikasnost vlade 2019. u poređenju sa 2010. godinom. Imajući u vidu činjenicu da se radi o zemljama koje se deklarativno nalaze na putu pristupanja EU evidentno je da se radi o vrlo negativnoj tendenciji u institucionalnom razvoju ovih zemalja.

U sagledavanom vremenskom intervalu u zemljama ZB gotovo da nije promenjena percipcija o uspešnosti kontrole korupcije, što se može oceniti vrlo negativnom tendencijom. Štaviše, u BiH percipirana stopa korupcije je povećana sa -0.3 u 2010 na -0,6 u 2019, u Severnoj Makedoniji sa - u 2010. na -0,4 u 2019, u Srbiji sa -0.3 na -0.4.

LITERATURA

Acemoglu, D. (2009). *Introduction to Modern Economic Growth*. Peinceton and Oxford: Princeton University Press.

Cvetanović, S. i Mladenović, I. (2015). *Ekonomija kapitala i finansiranje razvoja*. Niš: Vlastito izdanje.

Dragutinović, D., Filipović, M. i Cvetanović, S. (2015). *Teorija privrednog rasta i razvoja*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu.

Unctadstat. (2022). Izveštaj. Preuzeto 30.05.2022. sa <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>

World Bank. (2022). Izveštaj. Preuzeto 30.05.2022. sa <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>

EFFICIENCY OF GOVERNMENT AND CORRUPTION CONTROL AS DETERMINANTS OF INFLUENCE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS

Slobodan Cvetanović¹, Dragan Turanjanin², Aleksandar Kostić³

¹University Educons, Faculty of Business Economics and Finance, Vojvode Putnika 87, 21202 Sremska Kamenica, Serbia, prof.cvet@gmail.com

²Union University "Nikola Tesla", Faculty of Management in Sremski Karlovci, Njegoseva 1a, 21205 Sremski Karlovci, Serbia, turanjanindragan@gmail.com

³University of Kosovska Mitrovica, Faculty of Economics, Filipa Višnjiča bb, 38220 Kosovska Mitrovica, Serbia, aleksandar.kostic@pr.ac.rs

ABSTRACT

The paper examines the impact of government efficiency and corruption control as two of a total of six partial indicators of the World Bank's perception of the quality of public governance (World Governance Indicators) on foreign direct investment (FDI) inflows from the Western Balkans (WB) from 2010 to 2019. years. It was concluded that the WB countries slightly improved the efficiency of the government in 2019 compared to 2010. This is a shift that is absolutely insufficient in terms of the imperative to improve the quality of institutions in these countries over a period of ten years. This statement is especially important given the fact that these are countries that are on the way to joining the European union (EU). The situation is even more unfavorable when considering the change of indicators related to the expected control of corruption in these countries. Namely, during the period under review, the perception of the success of corruption control in the WB countries has hardly changed. Moreover, the perceived corruption rate in BiH increased from -0.3 in 2010 to -0.6 in 2019, in Northern Macedonia from - in 2010 to -0.4 in 2019, in Serbia from -0.3 to -0.4. Overall, it can be said that the indicators of the expected efficiency of the government and the expected control of corruption did not have a positive impact on the size of the inflow of foreign direct investments in the WB countries in the observed period of time.

Keywords: FDI, FDI inflows, government efficiency, corruption control, WB countries.